

TA'LIMDA INNOVATSION MENEJMENTNING ILMIY SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA ZAMONAVIY VA NAZARIY ASOSLARI

Boltayeva Sitora Mirdjonovna

TDIU, "Iqtisodiyot va menejment" kafedrası assistenti

Annotatsiya

Ushbu maqolada ta'limda innovatsiyalarni boshqarish obyekti milliy iqtisodiyotning barcha sohalarida amalga oshiriladigan xilma-xil innovatsion jarayonlar yuritilgan. Innovatsion jarayonlar boshqaruvning yetarlicha keng qamrovli, murakkab va xilma-xil obyekti bo'lib, samarali rivojlanish uchun boshqaruv ta'sirining maxsus shakllari va usullaridan foydalanish yo'llari o'rganilgan. Ta'limda innovatsiyalarni boshqarishning ilmiy usullaridan foydalanish mamlakat iqtisodiy rivojlanishi, har qanday korxonaning rivojlanishi va tijorat samaradorligining muhim sharti sifatida tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, innovatsion menejment, innovatsion jarayon, boshqaruv nazariyasi, boshqaruv tamoyillari, ta'lim jarayoni, ta'lim menejmenti, innovatsion loyiha, moslashuvchanlik, amaliylik, samaradorlik.

Аннотация

В данной статье объектом инновационного менеджмента в образовании выступают инновационные процессы в многообразии, реализуемые во всех отраслях народного хозяйства. Инновационные процессы являются достаточно масштабным, сложным и многообразным объектом управления, для эффективного развития которого изучаются пути использования специальных форм и методов управленческого воздействия. Использование научных методов управления инновациями в образовании разрабатываются рекомендации по важному условию экономического развития страны, развития и коммерческой эффективности любого предприятия.

Ключевые слова: образование, инновационный менеджмент, инновационный процесс, теория управления, принципы управления, образовательный процесс, управление образованием, инновационный проект, гибкость, практичность, эффективность.

Abstract

In this article, the object of Innovation Management in education is the innovative processes in diversity, which are carried out in all areas of the national economy. Innovative processes are a sufficiently large-scale, complex and diverse object of management, ways of using special forms and methods of management influence for effective development have been studied. The use of scientific methods of Innovation Management in education has developed recommendations according to an important condition for the economic development of the country, the development of any enterprise and commercial efficiency.

Keywords: education, innovation management, innovation process, management theory, management principles, educational process, educational management, innovative project, flexibility, practicality, efficiency.

KIRISH

XIX asrning yakunida vujudga kelgan boshqaruv haqidagi ta'limot fan sifatida shakllanishi rivojlanishning qiyin yo'llarini bosib o'tgan. F.U. Teylor asoschiligidagi boshqaruvdagi amaliy tajribalarni umumlashtirish uchun birinchi harakatlar ilmiy menejment maktabini yaratishga e'tibor qaratilgan. Natijada dastlabki nazariyalar o'rniiga ijtimoiy-texnik, ilmiy-texnik va ijtimoiy-iqtisodiy omillarning murakkab yig'indisini hisobga olishni talab qiladigan nazariyalar yuzaga kelgan. Menejmentning navbatdagi maktablari boshqaruv fikrining rivojlanish evolyutsiyasiga asoslangan. Masalan, belgilangan bosqichda olimlar boshqaruv nazariyasini ikkita: ochiq va yopiq tizim, menejmentning ijtimoiy va ratsional omillari nuqtayi nazaridan ko'rib chiqqan.

Ilmiy taraqqiyotning birinchi bosqichi miloddan avvalgi V asrda vujudga kelgan qadimgi yunon fanidir. Bu davrning asosiy vakillari Aristotel, Platon va Sokrat edilar. Ular falsafa, matematika, astronomiya va boshqa fanlar bilan shug'ullanganlar. Ilmiy tadqiqotning mantiqiy va uslubiy asoslari ishlab chiqilgani mazkur davrga xosdir.

Ilmiy shakllanishning ikkinchi bosqichi o'rta asrlar fanidir. Bu davrda fan din va falsafa bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Ushbu davrning asosiy vakillari Foma Akvinskiy, Rojer Bekon va Ibn Sino bo'lib, ular falsafa, tibbiyot, astronomiya va boshqa fanlar bilan shug'ullanganlar. Bu davrda optika va alkimyo kabi yangi tadqiqot usullari ishlab chiqilgan.

Hozirgi zamon fani ilmiy taraqqiyotning uchinchi bosqichi sanalib, bunda fan din va falsafadan ajralib, mustaqil rivojlana boshladi. Bu davrning asosiy vakillari Isaak Nyuton, Galileo Galiley va Rene Dekart hisoblanib, ular fizika, matematika, astronomiya va boshqa fanlar rivojiga ulkan hissa qo'shdilar. Bu davrda butun dunyo tortishish qonuni, elektromagnetizm nazariyasi kabi yangi nazariya va qonunlar ishlab chiqildi.

Hozirgi davrda ilm-fan rivojlanib, takomillashib bormoqda. U yanada ixtisoslashgan va tarmoqlangan. Bugungi kunda fan mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu innovatsion rivojlanish va yangi texnologiyalarni yaratishning asosidir.

Innovatsiyalarni boshqarish – bu tashkilotdagi innovatsion jarayonlarni boshqarishga imkon beradigan usul va usullar to'plami. Bu zamonaviy menejmentning ajralmas qismi bo'lib, tashkilot muvaffaqiyatining asosiy omili hisoblanadi. Innovatsiyalarni boshqarishning asosiy vazifalari yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish, biznes jarayonlarini optimallashtirish va tashkilotning raqobatbardoshligini oshirishdan iborat.

Innovatsiyalarni boshqarishning asosiy vositalaridan biri innovatsion marketingdir. Bu bozor ehtiyojlarini baholash va iste'molchilar tomonidan talab qilinadigan mahsulot va xizmatlarni yaratish imkonini beradi. Innovatsion marketing tashkilotning raqobatbardosh ustunligini aniqlash va bozorda mahsulotlarni ilgari

surish strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi. Innovatsiyalarni boshqarishning yana bir muhim vositasi bilimlarni boshqarishdir. Bu tashkilotga o'z xodimlarining bilim va tajribasini saqlab qolish, ulardan foydalanish va yangi bilim hamda innovatsiyalarni yaratishga zarur sharoit yaratadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarishni yangilash jarayonlari, umuman, yangi mahsulot, texnik va boshqaruv yechimlarining ta'sirini eng jiddiy o'rganish XX asr boshlarida amalga oshirildi. Avstriyalik iqtisodchi Y. Shumpeter birinchi marta iqtisodiy nazariyaga "innovatsiya" tushunchasini kiritdi. U o'zining "Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi" asarida innovatsiyani yangi mahsulotlar, bozorlar va kompaniyani tashkil etish shakllarini joriy etish, ulardan foydalanish maqsadidagi har qanday o'zgarishlar deb ta'riflaydi. Shuningdek, u "innovator" deb atagan yangi, tashabbuskor tadbirkor turini joriy qildi.

Innovatsiyaning ahamiyati ingliz tadqiqotchisi Jon A. Xobson (1858–1940) tomonidan nazariy jihatdan asoslangan. Uning fikricha, tadbirkorning haqiqiy kuchi yangi bozorlarni topish, yangi mahsulot ishlab chiqarish va mahsulot ishlab chiqarishning yangi usullarini kashf etish qobiliyatidadir. Jon Xobson bunday ishlab chiqarishni "progressiv sanoat sohasi" deb ataydi.

Y. Shumpeter konsepsiyasini ba'zi G'arb olimlari, xususan, menejment muammolari bo'yicha yetakchi amerikalik mutaxassis P. Druker o'zining "Innovatsiya va tadbirkorlik" kitobida keltirgan.

"Innovatsiyalar," – deb ta'kidlaydi olim, – "tadbirkorlar uchun maxsus vosita bo'lib, ular o'zgarishlardan biznes yoki xizmatning yangi turini amalga oshirish imkoniyati sifatida foydalanadigan vositadir". Agar Y. Shumpeter innovatsiyaning firma uchun ahamiyatini nazariy asoslab bergan bo'lsa, raqobat, ya'ni fan va texnika yutuqlari bo'yicha bozor raqobati uchun P. Druker bevosita biznesni rivojlantirish uchun innovatsiyalar muhimligini ko'rsatadi.

R. Drukerning yozishicha, innovatsiyalar tadbirkorlikning yangi bilimlarga asoslangan "super yulduzlari"dir. Bunday innovatsiyalar e'tibor obyektiga aylanadi va katta foyda keltiradi. Innovatsiyalar bozorga qaratilgan bo'lishi va bozor konyunkturasini hisobga olgan holda boshqarilishi kerak. Agar innovatsiya barcha manfaatdor tomonlar tomonidan konsentrlangan va muvofiqlashtirilgan harakatlar bilan qo'llab-quvvatlansa, muvaffaqiyatli bo'lishi mumkin. Qisqacha aytganda, bu qatorlar innovatsion jarayonlarni boshqarish sohasida to'plangan bilimlarni o'z ichiga oladi.

"Boshqaruv" tushunchasi turli obyektlarga ta'sir ko'rsatish orqali talqin qilinib kelinadi. U takomillashtirish, rivojlantirish va tartibga solish kabi maqsadlarga ega. Boshqaruvning ilmiy asoslari yoritilgan darsliklarda ishlab chiqarishni boshqarish orqali jamoalarni ishlab chiqarish jarayonidagi muvofiqlashtirish hamda faoliyatni tashkil qilish uchun maqsadga yo'naltirilgan ta'sir ko'rsatish sifatida belgilangan.

"Boshqaruv insonlar bilan birga paydo bo'lgan. U mehnatning taqsimlanishi va kooperatsiyalash jarayonida faoliyatning mustaqil turiga ajralgan. Bu odamlarning

ijtimoiy ishlab chiqarishdagi faoliyatini tashkil etish va muvofiqlashtirish zarurligi bilan asoslangan” [1].

Boshqaruv tushunchasi ingliz tilidan olingan bo‘lib, “menejment” so‘zi bilan ifodalanadi. Menejment mazmun jihatidan boshqarish, rahbarlik qilish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish usuli, mehnat, sarmoyalar kabi resurslardan katta samaradorlik bilan foydalanishni anglatadi.

Innovatsion menejment esa innovatsion faoliyat, uning resurslari va yangiliklarini ishlab chiqish va tatbiq etishda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida innovatsiyalarning yuqori samaradorligiga erishishni maqsad qilgan boshqaruv tizimi hisoblanadi.

Ilmiy shakllanish antik davrda boshlangan va hozirgi kungacha davom etayotgan uzoq jarayon bo‘lib, bu davrda fan ko‘plab rivojlanish bosqichlarini bosib o‘tgan. Ularning har biri yangi bilimlarning ochilishi va yangi tadqiqot usullarini ishlab chiqish bilan bog‘liq edi. Quyida zamonaviy dunyoda innovatsiyalarni boshqarishning ilmiy shakllanishiga oid asosiy bosqichlar va ularning rolini ko‘rib chiqamiz.

Muayyan innovatsion loyihani amalga oshirish uchun real iqtisodiy sharoitda innovatsion imkoniyatlarni izlash va ularning samarali kombinatsiyalarini shakllantirish mohiyatan innovatsion strategiyani ifodalaydi.

Iqtisodiy adabiyotlarda innovatsiya (yangilik) tushunchasini aniqlashga yondashuvlarda ma’lum farqlar mavjud. Yangilik ixtiro bilan bir xil emasligi aniq. Texnologik omil innovatsiya esa iqtisodiy va ijtimoiy hodisadir. Texnik nuqtayi nazardan ratsionalizatsiya har doim ilg‘or korxonalar paydo bo‘lishi bilan bog‘liq yangi “ishlab chiqarish funksiyasi”ning paydo bo‘lishiga olib keladi.

P. Druker ko‘p jihatdan Y. Shumpeterning fikriga qo‘shilgan. Innovatsiyalar texnik emas, balki iqtisodiy tushuncha bo‘lib, boshqaruvning barcha darajalarida o‘zgarishlarni nazarda tutadi, ya’ni korxona ichidagi boshqaruv, ishlab chiqarish va xodimlarni boshqarishdir degan fikrni ilgari suradi. U innovatsiyani “yangi usullarda boylik yaratish qobiliyati” deb ataydi [2].

Innovatsion menejmentda turli xil maktablar bilimlari va usullaridan foydalanilgan, boshqaruv jarayoni esa menejmentning nazariy konsepsiyalari, hamda har xil nazariy maktablar va ilmiy yondashuvlarga asoslangan. Bu boshqaruv obyektlarining yuqori murakkabligi va kamroq determinatsiyalanganligi bilan izohlanadi. Ayniqsa, ilmiy, texnik, texnologik, ijtimoiy va aralash tizimlarni muvofiq boshqarish algoritmini ishlab chiqish muhim bo‘lgan.

Boshqaruv fanining evolyutsiyasi boshqaruv mazmuni va tamoyillarini boyitish, vazifa, usul va yo‘llarini takomillashtirishga asoslanadi. Shunday ekan, iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi zarurati boshqaruv faoliyatini tashkil etish mazmuni, usul va shakllariga yangi talablar qo‘yadi. Shu munosabat bilan boshqaruvning o‘ziga xos turi – innovatsion menejment paydo bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev muammoga oid ma’ruzalarida “Innovatsiya – bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo‘lsak, uni aynan innovatsion g‘oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak” – deb ta’kidlagan [3].

N. Q. Yo‘ldoshev va U. Sh. Yusupovlar ta‘limoti bo‘yicha “Innovatsion menejment – innovatsion jarayonlarni, innovatsion faoliyatni, tashkiliy tuzilmalarni va ularning ushbu faoliyat bilan shug‘ullanuvchi xodimlarini boshqarish tamoyillari, usullari va shakllari majmuasidir” [4].

X. M. Abdusattorovanning fikricha, innovatsiyalar ishlab chiqarish sohasiga, iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy munosabatlar, fan, madaniyat, ta‘lim va boshqa sohalarga mansub bo‘lishi mumkin [5].

V. R. Vorabyev va boshqa mualliflar “Innovatsion menejment – moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish orqali har qanday tashkiliy tuzilma tomonidan innovatsion maqsadlarni shakllantirish va ularga erishishga qaratilgan iqtisodiy fan va kasbiy faoliyatning mustaqil sohasidir” – deb o‘z fikrlarini bildirganlar [6].

V. R. Vesninning qayd etishicha, “Innovatsion menejment, ya‘ni innovatsiya o‘zining obyekti sifatida ilmiy tadqiqot, amaliy ishlanmalar, tajriba namunalarini yaratish va ishlab chiqarishga yangi mahsulotlarni kiritish jarayonidir” [7].

O. Yu. Jukovskaya esa “Innovatsion menejment – korxona va uning mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishga olib keladigan o‘zgarishlarni boshqarish, innovatsiyalarga asoslangan rivojlanishni boshqarishdir”.

Tizimli yondashuv nuqtayi nazaridan innovatsion menejment – bu boshqaruvning boshqaruv tizimi (yunoncha – qismlardan tashkil topgan butun) bo‘lib, ikkita quyidagi tizimdan iborat: boshqaruv (boshqaruv subyekti) va boshqariladigan (boshqaruv obyekti). Subyekt va boshqaruv obyekti o‘rtasidagi bog‘liqlik axborotni uzatish orqali amalga oshiriladi. Bu (axborotni tarqatish va uzatish jarayoni) boshqaruv jarayonidir”, degan ta‘rif berilgan [8].

Iqtisodchi olim A. M. Muxamedyarovning fikriga ko‘ra, boshqaruv obyekti sifatida innovatsion jarayonning xususiyatlari uchta jihatni o‘z ichiga oladi:

Innovatsion siklning mazmunini ochish;

Mavzu mazmunidagi innovatsiyalar haqida aniq tasavvur;

Innovatsiyalar yaratishga qaratilgan innovatsion faoliyat va ilmiy-texnik ishlanmalar xususiyatlarini aniqlash.

Har qanday jarayonni uning rivojlanishi asosiy yo‘nalishlari, boshqaruv obyektlarining xususiyatlari va qonuniyatlari ma‘lum bo‘lgandagina boshqarish mumkin [9].

Innovatsion menejmentda to‘liq tahlil va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish tizimli yondashuvda batafsil ochiladi. Tizimli tahlilning markaziy tushunchasi bo‘lgan tizim, ya‘ni bir-biri va atrof-muhit bilan o‘zaro hamkorlik qiluvchi tarkibiy qismlar va elementlarning murakkab ichki tuzilishi, katta soniga ega obyektlardan biri hisoblanadi.

Innovatsion menejment uchun tashkilotni ochiq tizim sifatida tushunish asosiy dalil bo‘ladi. Tashqi muhit bilan yaqin o‘zaro hamkorlikda bo‘lib, u tashqi muhit tomonidan ham to‘g‘ridan-to‘g‘ri va ham vositali ko‘p sonli ta‘sirlarga duch keladi. Bir vaqtda tashkilot ichki mikromuhitga ega bo‘lib, uning elementlari ham muhit omillariga bog‘liq bo‘ladi.

Tashkilot tizim sifatida tizimning o'zi, uning tashqi va ichki muhit elementlari tomonidan harakatlanuvchi kuchlar, o'zaro hamkorlik, o'zaro ta'sir va o'zaro kirib borishlarning murakkab ansamblidan iborat. Tashqi muhit tashkilotga to'g'ridan-to'g'ri va vositali ta'sir ko'rsatadi. Davlat va qonunchilik idoralari, institutlar, kasaba uyushmalari, ilmiy va innovatsion tashkilotlar, ishlab chiqarish omillari bozorlari, sarmoyadorlar, raqobatchilar, yetkazib beruvchilar, iste'molchilar, kasbiy vositachilar to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatish muhitining muhim elementlari hisoblanadi.

Tizim elementlari mustaqil va sifatli bo'linmaydigan birliklardan biri sanaladi. Bir-biri va atrof-muhit bilan o'zaro hamkorlikni ular moddiy, energetik va axborotli muhit bilan ta'riflaydilar. Belgilangan yaxlitlik va maqsadga yo'naltirilganlikka ega o'zaro hamkorlik qiluvchi elementlarning masofaviy-vaqtli agregatlari (yig'indilari) vazifaviy bo'laklarga ajratiladi. Tizimning bo'laklarga bo'linishi uning iyerarxiyasini ochish, turli darajada batafsil tekshirishni ko'rib chiqishga imkon beradi.

METODOLOGIYA

Ta'limda innovatsion menejmentning ilmiy shakllanish bosqichlari va zamonaviy nazariy asoslari bo'yicha iqtisodchi olimlar va mutaxassislarining fikrlariga tayangan holda dialektik va tizimli yondashuv, qiyoslash, empirik tadqiqot hamda qiyosiy tahlil kabi usullar orqali sanoat korxonalari faoliyatini boshqarishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tizimning xususiyati uning iyerarxiya darajalari soni, aylanib yuruvchi axborotlar hajmi, tuzilishidagi murakkablik, elementlar soni va aloqalari bilan belgilanadi. Aloqalar yig'indisi tizimning tuzilmasini tashkil qiladi. Har bir tizim qo'yilgan maqsadga erishishga yo'naltirilgan faoliyat yuritish algoritmgiga ega. Tizimni kiruvchi boshqaruvchilar, to'liqlanuvchi, o'zgaruvchan va chiquvchi parametrlar o'rtasidagi aloqani aks ettiruvchi model yordamida shakllantiradilar. Katta va murakkab tizimlar kichik tizimlar yig'indisidan iborat bo'ladi. Ular miqdoriy hamda sifatiy nisbatlarda farqlanadi.

Katta va murakkab iyerarxik tizimlar quyidagilardan iborat: umumiy maqsadlarning mavjudligi (belgilanishi); yaxlitlik va tugallanganlik; bajarilayotgan vazifalarning katta miqdori va soni; vazifalarning ko'p jihatli ekani va turli-tumanligi; xulqning murakkabligi va undovchi sabablarga boyligi; musobaqalanuvchi, raqobatlashuvchi va har tomonga yo'naltirilgan tendensiyalarning mavjudligi.

Tizimning kiruvchi parametrlari — bu moddiy, energetik, axborot va kognitiv (ilmiy bilimlar) oqimlaridir. Chiquvchi parametrlar esa yangi jarayonlar, mahsulotlar, xizmatlar, foyda, xodimlarning yangi bilimlari, ishlab chiqarishning o'sishi, yangi segmentlar va yangi bozorlarga o'zlashtirish, ijtimoiy javobgarlik, xodimlarning qoniqtirilganligidan iboratdir (1-jadval).

Tashkilotning Innovatsion menejmentning boshqaruv dastaklari ¹

Maqsadlar bo‘lagi	Vazifalar bo‘lagi	Usullar bo‘lagi	Boshqaruvning tashkiliy tizimlari bo‘lagi
– strategik maqsadlar – taktik – operativ – vazifaviy – uzoq muddatli – qisqa muddatli – ustuvorlik darajasi – ierarxiya – darajasi	– strategik rejalashtirish va bashorlash – operativ rejalashtirish – jarayonlar va o‘zaro hamkorlikni muvofiqlashtirish, tashkil qilish – undovchi sabablarni boshqarish, hisobga olish va nazorat qilish	– ma’muriy – tahliliy va bashoratli – mantiqiy-dialektik – iqtisodiy – evristik	– tarmoqli – qo‘yilgan shtabli – matritsali – diyizionli – vazifaviy

Innovatsion menejmentning ichki mikromuhiti firma tashkiliy, texnologik, ijtimoiy-psixologik va texnik-iqtisodiy muhiti bilan tavsiflanadi. Murakkab, katta tizim bo‘laklar yig‘indisidan iborat bo‘lib, ta‘minlovchi, ilmiy, boshqaruvchi va boshqariladigan ko‘p bosqichli, murakkab bo‘laklardan tashkil topadi.

Innovatsiyalarni Boshqarishning Darajalari

1. Birinchi daraja: Innovatsion tizimlar ijtimoiy boshqarish nazariyalari bilan ifodalanadi. Bu innovatsion rivojlanish strategiyalari, ijtimoiy va tashkiliy o‘zgarishlar hamda iqtisodiy tizimning faoliyat ko‘rsatish mexanizmini belgilovchi boshqa iqtisodiy va ijtimoiy-falsafiy konsepsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan tizim hisoblanadi.

2. Ikkinchi daraja: Innovatsion menejmentning ikkinchi darajasi innovatsion faoliyatni tashkil etish va boshqarishning amaliy nazariyasini anglatadi. Bu daraja boshqaruvni takomillashtirish, innovatsion faoliyatni tahlil qilish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, xodimlar, texnik va texnologik tizimlar, mahsulot va moliyaviy oqimlarga ta‘sir qilishning zamonaviy usullari bo‘yicha amaliy yechimlarni ishlab chiqish uchun ilmiy-uslubiy asos yaratadi.

Menejment va ma’muriyatni quyidagi ikki toifa bo‘yicha umumlashtirish mumkin:

- a) Funktsiyalar
- b) Qo‘llash imkoniyati
- c) Muvaffaqiyatli O‘quv Yurti Boshqaruvi Xususiyatlari
- d) Muvaffaqiyatli o‘quv yurti boshqaruvi quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi:
- e) Moslashuvchanlik: boshqaruvning dinamik bo‘lishi, o‘zgarishlarga moslashuvchan yondashuv;
- f) Amaliylik: real hayotda qo‘llaniladigan boshqaruv mexanizmlarini joriy qilish;

¹ Muallif ishlanmasi

g) Ijtimoiy-siyosiy falsafani tasdiqlash: mamlakat siyosiy falsafasi bilan hamohang boshqaruv tamoyillari;

Samaradorlik: belgilangan maqsadlarga muvaffaqiyatli erishish.

Moslashuvchanlik: Bu muvaffaqiyatli boshqaruvning muhim xususiyatidir. Menejer statik emas, dinamik bo'lishi kerak. Boshqaruv doirasi muhtoj talaba va muhtoj o'qituvchiga har qanday favqulodda vaziyatda vaqt jadvalini moslashtirish uchun yetarli imkoniyatlarni ta'minlashi lozim. Shu bilan birga, moslashuvchanlik qattiq tartib va elastiklik o'rtasidagi to'g'ri muvozanatni saqlashni talab etadi.

2-jadval.

Menejment bilan ma'muriyat o'rtasidagi farq¹

Asosiy	Menejment	Ma'muriyat
Ma'nosi	Menejment — bu boshqalarning harakatlarini oldindan belgilangan maqsadlarga erishishga yo'naltirish orqali ishlarni bajarish san'ati	U keng maqsadlar, rejalar va siyosatlarni shakllantirish bilan bog'liq
Tabiati	Menejment — bu ijro etuvchi funksiya	Ma'muriyat qaror qabul qilish funksiyasidir.
Jarayon	Rahbariyat buni kim va qanday qilish kerakligini hal qiladi.	Ma'muriyat nima qilish kerakligini va kimni qilish kerakligini hal qiladi
Funksiya	Menejment vazifani bajarishga qaror qiladi, chunki menejerlar ishni ularning nazorati ostida bajaradilar.	Ma'muriyat fikrlash funksiyasidir, chunki uning ostida rejalar va siyosatlar belgilanadi.
Qobiliyat darajasi	Texnik va insoniy ko'nikmalar. O'rta va pastki darajadagi funksiya	Konseptual va insoniy ko'nikmalar Yuqori darajadagi funksiya asosida foydalanish.
Qo'llanilishi	Bu biznes bilan bog'liq manfaatdor tashkilotga nisbatan qo'llaniladi.	Bu biznes bo'lmagan konsernlarga, o'quv yurtlarga, kasalxonaga va boshqalarga tegishli.
Ta'sir qilish	Boshqaruv qarorlariga menejerlarning qadriyatlarini, qarashlari, e'tiqodlari va qarorlari ta'sir qiladi.	Ma'muriyat jamoatchilik fikri, hukumat ta'sirida. siyosat, diniy tashkilotlar, urf-odatlar va boshqalar.
Holat	Menejment tashkilotning ish haqi va ish haqi shaklida ish haqi to'lanadigan xodimlarini tashkil qiladi	Ma'muriyat egalarini ifodalaydi qo'yilgan kapitaldan daromad oladigan va dividendlar ko'rinishidagi foyda oladigan korxona

Amaliylik O'quv yurti boshqaruvi faqat nazariy tamoyillar yig'indisidan iborat bo'lmasligi kerak. Asosiy e'tibor ko'zlangan maqsadlarga erishish uchun aniq amaliy choralar ko'rishga qaratilishi zarur. Qabul qilingan qarorlar hayotga tatbiq etilishi mumkin bo'lishi va realist bo'lishi lozim, aks holda umidsizlik va resurslarning behuda sarflanishi yuzaga keladi.

Mamlakatning Ijtimoiy-Siyosiy Falsafasini Tasdiqlash O'quv yurti boshqaruvi mamlakatning ijtimoiy va siyosiy falsafasi bilan uyg'un bo'lishi kerak. Bu boshqaruv jamiyatning yangi ideallari va yangilanishlarga moslashishi zarur. Masalan, avtoritar

¹ Muallif ishlanmasi

boshqaruvga ega mamlakatlarda ta'lim nazariyasi va amaliyoti demokratik mamlakatlardan farq qiladi, chunki ta'lim ijtimoiy va siyosiy maqsadlarga xizmat qiladi. Misol: AQShda ta'lim tizimi markazlashmagan va demokratikdir, Xitoyda esa siyosiy tartibga solishga asoslanadi. Hindistonda esa ta'lim boshqaruvi siyosiy demokratiya tufayli demokratik bo'lishi zarur.

Samaradorlik. Muvaffaqiyatli boshqaruvning muhim mezoni maksimal samaradorlikka erishishdir. Bu inson va moddiy resurslardan to'g'ri foydalanish bilan amalga oshiriladi. Ish o'z vaqtida va to'g'ri bajarilishi, har bir faoliyat va loyiha puxta rejalashtirilishi va sifatli bajarilishi zarur.

Istalgan Maqsadlarga Muvaffaqiyatli Erishish

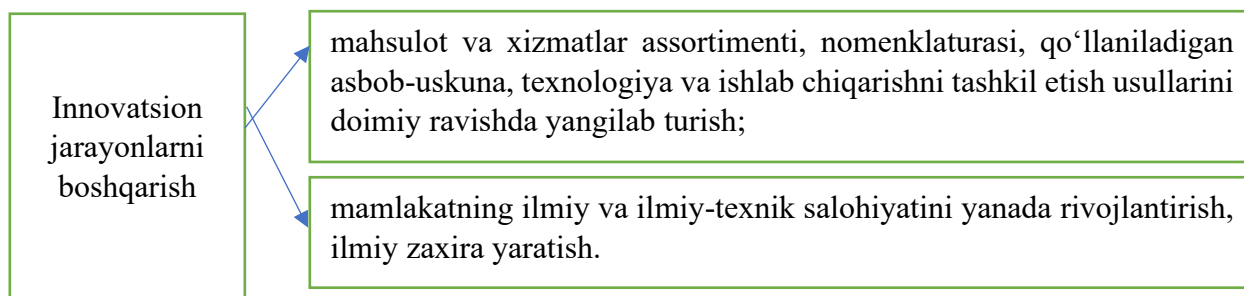
Muvaffaqiyatli boshqaruv muayyan jamiyatda ta'limning ko'zlangan maqsadlariga muvaffaqiyatli erishishga olib keladigan jarayondir. Bunga quyidagilar kiradi: Sog'lom ijtimoiy hayotni shakllantirish; Jismoniy, ijtimoiy, axloqiy, intellektual va estetik fazilatlarni rivojlantirish; Demokratik va barqaror hayot tarzini shakllantirish.

O'quv Yurti Boshqaruvi

Ta'lim jarayonini osonlashtirishi kerak. O'quv yurti boshqaruvi mavjud resurslardan samarali foydalanib, uning samaradorligi ta'lim va o'rganish jarayonlariga qanchalik ijobiy hissa qo'shayotgani bilan o'lchanishi zarur.

Innovatsion Jarayonning Davriy Xususiyatlari

Innovatsion jarayon davriy ko'rinishga ega bo'lib, u inson mehnatining funksional va tashkiliy birliklarga ajratilishi orqali yuzaga keladi. Innovatsion jarayon iqtisodiy va texnologik ta'siri bilan yangi mahsulot yoki texnologiyalar yaratishda aks etadi. Quyidagi diagrammada innovatsion jarayonning bosqichlari tasvirlangan (1-rasmga qarang).

1-rasm. Innovatsion jarayonlarni boshqarish maqsadlari¹

U ancha ko'proq yangi texnikani vujudga kelishining shart-sharoiti sifatida iqtisodiy va ilmiy-texnik salohiyati ko'payishida namoyon bo'ladi, ya'ni innovatsion tizim, uning tarkibiy elementlari texnologik darajasi va innovatsiyalarga moyillik ham oshadi. Fikrimizcha, innovatsion jarayonlarni boshqarishning maqsadlari quyidagilardan iborat:

Innovatsion jarayonlarni boshqarishning mohiyati xarajat va muddatlarni qisqartirish, natijada samaradorlikni (iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik) oshirish uchun

¹ Muallif ishlanmasi

tadqiqot, loyiha ishlab chiqish va innovatsiyalarni ishlab chiqish jarayoniga maqsadli ta'sir ko'rsatishdan iborat.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Innovatsiya jarayoni texnologik diffuziyani (ishlab chiqish, o'zlashtirish, qo'llash va ishlab chiqarishdan chiqib ketish) aks ettiradi. Ushbu jarayon mahsulot, texnika, texnologiya va xizmatlarni yangilash, iqtisodiy o'sish hamda ilmiy-texnik taraqqiyotga xizmat qiladi. Korxonalardagi innovatsion faoliyat o'z evolyutsion rivojlanish bosqichlarida muayyan o'zgarishlarni boshidan kechirib, hozirgi davrda murakkab va ko'p qirrali jarayonga aylangan.

Innovatsion boshqaruv qisqa muddatda samaradorlikni oshirish va yangi texnologiyalarni joriy etish bilan birga istiqbolda korxonaning barqaror rivojlanishi va uning raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi. Innovatsiyalar boshqaruvi obyekti milliy iqtisodiyotning barcha sohalaridagi turli xil innovatsion jarayonlarni qamrab oladi. Innovatsion jarayonlarning samarali rivojlanishi uchun maxsus boshqaruv shakllari va usullaridan foydalanish talab qilinadi.

Zamonaviy sharoitda innovatsiyalar davlatdan tortib korxonalar darajasigacha bo'lgan barcha tuzilmalarning ajralmas elementi sifatida qaraladi. Innovatsiyalar boshqaruvida ilmiy usullardan foydalanish mamlakat iqtisodiy rivojlanishi, har qanday korxonaning omon qolishi va tijorat samaradorligini ta'minlashning muhim shartidir.

Ilmiy rivojlanish va innovatsiyalarni boshqarish zamonaviy dunyoning muhim elementlari hisoblanadi. Ular yangi bilim va texnologiyalarni yaratish orqali dunyoni yaxshilash imkoniyatini beradi. Biroq innovatsiyalarni boshqarishda muvaffaqiyatga erishish uchun ilm-fan va texnologiyaning yangi tendensiyalarini doimiy kuzatib borish va takomillashtirish zarur.

Hozirgi davrda mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida innovatsion salohiyatni oshirish, ilmiy darajali kadrlar tayyorlash va ularning ilmiy faoliyatini qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shuning uchun innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni oliy ta'lim muassasalarida jadal rivojlantirish maqsadida innovatsion menejment tamoyillari asosida ilmiy darajali kadrlar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratilib kelmoqda.

Ilmiy taraqqiyot tashkilotlarning turli sohalarida qo'llaniladigan va innovatsiyalarga olib keladigan g'oya va kashfiyotlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Ixtirolar amalda qo'llanilgan yoki tijoratlantirilgandan so'ng ilmiy yutuqlar innovatsiyaga aylanadi. Ular jamiyat hayoti va faoliyatining muhim qismiga aylanmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yo'ldoshev N.K. Menejment [Matn]: darslik / N.K. Yo'ldoshev, G.E. Zoxidov. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2018. – 5-b.
2. <https://studopedia.org/10-105706.html>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.

4. Yo'ldoshev N.K., Yusupov U.Sh. Innovatsion menejment va tadbirkorlik (Darslik). – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2022. – 4-b.
5. Abdusattorova X.M. Innovatsiya strategiyasi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: TDIU, 2011. – 14-b.
6. Vorobyev V.P., Platonov V.V., Rogova Ye.M., Tixomirov N.N. Innovatsion menejment: o'quv qo'llanma. 3-nashr. – Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburg davlat iqtisodiyot va moliya universiteti nashriyoti, 2008. – 7-b.
7. Vesnin V.R. Menejment asoslari. – Moskva: A.S. Griboyedov nomidagi Xalqaro huquq va iqtisodiyot instituti, 1999. – 9-b.
8. Innovatsion menejment: elektron o'quv-uslubiy majmua. 1-qism. Innovatsion menejment asoslari / BDU, Iqtisodiyot fakulteti, Innovatika va tadbirkorlik faoliyati kafedrası; tuzuvchi: O.Yu. Jukovskaya. – Minsk: BDU, 2022. – 105-b.
9. Muxamedyarov A.M. Innovatsion menejment: o'quv qo'llanma. 2-nashr. – Moskva: INFRA-M, 2008. – 10-b.